

Документи про заборону української мови XVII – XX ст.

У світовій історії жодна мова не зазнала такого страшного нищення від сусідів-ворогів, як українська. Вдалося відшукати низку документів, які у хронологічній послідовності засвідчують нищення української мови поляками, росіянами і більшовиками-комуністами

Згадаємо лише окремі моменти з минулого та недалекого сучасного.

1626 р. Київський митрополит Йосиф Краківський склав акафіст до Св. Варвари. Москва дозволила, але за умови його перекладу російською мовою. Синод наказав Київському митрополитові позбирати з усіх церков України книги старого українського друку, а замість них завести московські видання.

1627 р. Указом царя Михайла (першого з династії Романових) та патріарха Московського Філарета, що був його батьком і співправителем, наказано було книги українського друку зібрати й спалити.

1662 р. Наказ царя Олексія з подання патріарха Московського спалити в державі геть усі примірники надрукованого в Україні «Учительного Євангелія» К. Ставровцецького.

1667 р. Андрусівська угода. Укладаючи договори з поляками, цар Олексій ставив такі вимоги стосовно українських книг, їх авторів та видавців: «Все те, в которых местностях книги печатаны и их слагатели, також печатники, или друкари, смертью казнены и книги собрав сожжены были, и впредь чтобы крепкий заказ был бесчестных воровских [таку назву дано українським книжкам. – Н.В.] книг никому с наших королевского величества подданных нигде не печатать под страхом смертной казни».

1669 р. Після Люблінської унії — гоніння на українські книжки, надруковані на території, підвладній Польському королівству.

1672 р. Указ про заборону тримати в себе вдома на території Польщі відкрито чи таємно українську книгу.

1677 р. Наказ патріарха Іоакима видерти з українських книжок аркуші «не сходные с книгами московскими».

1689 р. Заборонено Києво-Печерській Лаврі друкувати книги без патріаршого дозволу: «... к нам первее неприслав, отнюдь бы вам не дерзати таковых книг новослагаемых печатати...» обмеженнями чи заборону книгодрукування Московія намагалася

понизити рівень освіти та науки в Україні, знищити національний дух у культурі, побуті, суспільних відносинах. «Первая цензура в России была заведена специально для изданий малорусской печати», – так було визнано в Указі 1905 р. «Об отмене стеснений малорусского печатного слова».

1690 р. Засудження й анафема Собору РПЦ на «киевския новыя книги» П. Могили, К. Ставровецького, С. Полоцького, Л. Барановича, А. Радзивилівського та інших.

1693 р. Лист патріарха Московського до Києво-Печерської Лаври про заборону будь-яких книг українською мовою.

1696 р. Ухвала Польського Сейму про запровадження польської мови в судах і установах Правобережної України.

1709 р. Цар Петро I примусив скоротити число студентів Києво-Могилянської академії з 2000 до 161, а кращим науково-просвітницьким силам звелів перебратися з Києва до Москви. Серед них були Інокентій Гізель, Іоаннікій Галятовський, Лазар Баранович, Дмитро Ростовський (Туптало), Стефан Яворський, Феофан Прокопович, Симеон Полоцький та багато інших. Вони відіграли головну роль у розвитку культурного життя тодішньої Московії.

Указ про обов'язковість цензурування до друку українських книжок у Москві. «Українці принесли з собою всю свою велику культуру, її вплив одбився на Москві на всьому житті: будівлі, малюванні, одязі, співах, музиці, звичаях, на праві, літературі і навіть на самій московській мові. Все життя складалося тоді так, що ставало неможливим прожити без українця. Всяких ремісників доставали з України» (І. Огієнко. «Українська культура»).

1713 р. Московія наказом Петра I привласнює собі нашу назву Русь (грецька назва Руси звучить як «Росія»). У такий спосіб завжди ворожі до Руси-України московити, основу яких складали угро-фінські та тюркські племена, підміною понять, тобто шахрайством, привласнюють собі нашу тисячолітню історичну та духовну спадщину.

1720 р. Наказ царя Петра I: «В Киево-Печерской и Черниговской типографиях вновь книг никаких не печатают... старые книги справлять прежде печати, дабы... особенного наречия в оных не было». 20 грудня 1720 р. Петро I видав указ київському губернському князю Голицину, щоб «...во всех монастырях, остающихся в Российском государстве, осмотреть и забрать древние жалованные грамоты и другие куртиозные письма оригинальные, а также книги исторические, рукописные и печатные».

1721 р. Наказ про цензурування українських книжок.

1724 р. Московська цензура наклала тисячу рублів штрафу на архімандрита Києво-Печерської Лаври за те, що там була надрукована церковна книга «Триодь» «не совсем с великороссийским сходная». Чернігівську друкарню Синод наказав перевести в Москву, тобто просто загарбав.

1729 р. Наказ Петра II переписати з української мови на російську всі державні постанови і розпорядження.

1740 р. Російська імператриця Анна Іванівна створила правління гетьманського уряду під керівництвом московського князя Олексія Шаховського і запровадила російську мову в діловодстві на території України. Переписи 1740 – 1748 рр. свідчать, що в семи полках Гетьманщини було більше тисячі шкіл, і майже всі з них із викладанням українською мовою. У 1804 р. було видано царський указ, яким заборонялося навчання українською мовою. Результати національного гніту одразу позначились на стані освіти в Україні: уже перепис 1897 р. показував, що на 100 осіб було лише 13 письменних.

1748 р. Наказ Петербурзького Синоду Київському митрополитові Самуїлу Милославському запровадити в Києво-Могилянській академії та в усіх школах України викладання російської мови, в результаті чого на Лівобережжі зникло 866 українських шкіл.

1750 р. Після скасування Канцелярії міністерського правління ма–лоросійських справ у м. Глухові з неї вилучено та перевезено до Росії спра–ви таємного діловодства. Документи архіву Запорозької Січі, знайдені під час «розорення Січі генерал-поручиком Текелією у скрині під престолом січової церкви», опинились у Московському відділенні загального архіву Головного штабу.

1755, 1766, 1775, 1786 рр. Заборони Синоду друкувати українські книжки. Протягом другої половини 18 сторіччя та першої половини 19-го сторіччя видавнича справа в Україні була спаралізована. Як наслідок, у 1847 р. в Україні була надрукована лише одна книжка, у 1848 — 3, 1849 — 2, 1850 — 1, 1851 — 2, 1856 — 5.

1759 р. Синод видав розпорядження вилучити з шкіл українські букварі.

1763 р. Указ Катерини II про заборону викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії.

1764 р. Інструкція Катерини II князеві О. Вяземському про русифікацію України, Прибалтики, Фінляндії та Смоленщини, «якщо розумні люди будуть обрані начальниками цих провінцій. Коли ж у Малоросії не буде гетьмана, то треба намагатися, щоб час і назва гетьманів зникли...» Скасування Катериною II українського гетьманства, а з ним — ліквідація українських навчально-культурних закладів та усунення від влади українськомовних чиновників.

1764 р. Ліквідація Катериною II козацького устрою на Слобожанщині та козацьких шкіл.

1765 р. Синод видав суворий указ Києво-Печерській Лаврі друкувати лише ті книги, які в московській друкарні друкуються і схвалені Синодом.

1769 р. Заборона Синоду РПЦ друкувати та використовувати українські букварі. Наказ Синоду, за яким українські книжки по церквах було замінено московськими.

1775 р. Зруйнування Запорозької Січі та закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях.

13 березня 1777 р. Помирає від переслідувань та злигоднів геніальний український композитор, академік Болонської музичної академії Максим Березовський (нар. 1745 р. у Глухові). Після цього царська влада забороняє виконувати твори Березовського й знищує багато його рукописів.

1780—1783 рр. Перше закріпачення українських селян на окупованих Росією землях Руси-України. (Порівняйте: в 1771 р. у Криму татари скасували рабство; 1780 р. в Австрійській імперії було скасовано панщину).

1780 р. Спалення книгозбірні Києво-Могилянської академії, що збиралася понад 150 років і була однією з найбагатших бібліотек Руси-України.

1782 р. Катерина II створила комісію для заведення в Росії народних училищ, завданням якої було запровадження єдиної форми викладання російської мови в усіх навчальних закладах імперії.

1784 р. За розпорядженням Синоду митрополит Київський наказав, аби в усіх церквах дяки та священники читали молитви та правили службу Божу «голосом, свойственным российскому наречию». Синод наказує митрополитові Київському та Галицькому Самуїлу карати студентів та звільняти з роботи викладачів Києво-Могилянської академії за вживання неросійської мови.

1784 р. Наказ Катерини II по всіх церквах імперії правити службу Божу російською мовою. Російську мову запроваджено в усіх школах України.

1785 р. Синод знову наказує митрополитові Київському контролювати Лаврську друкарню, щоб ніякої різниці з московським виданням не було, а в Києво-Могилянській академії негайно запровадити систему навчання, узаконену для всієї імперії.

1789 р. Розпорядження Едукаційної комісії Польського Сейму про закриття всіх українських навчальних закладів.

У Петербурзі з ініціативи Катерини II видано «Порівняльний словник усіх мов», у якому українська мова значиться як російська, спотворена польською.

1808 р. Закриття «Студіум рутенум» — українського відділення Львівського університету.

1817 р. Запровадження польської мови в усіх народних школах Східної Галичини.

1833 р. Московські солдати за наказом з Петербурга в один і той же день конфіскували в усіх мечетях Криму письмові документи, книги, історичні манускрипти татарською,

турецькою та арабською мовами, серед

яких було багато матеріалів про стосунки Руси-України з південними народами. На центральних площах запалали багаття. «...У XVIII сторіччі Дике Поле затопило Крим новою хвилею варварів... Ці варвари — московити...» (поет Максиміліан Волошин).

1834 р. Заснування Київського університету з метою так званої русифікації „Юго-Западного края”.

1839 р. Ліквідація української греко-католицької Церкви на окупованій Росією Правобережній Україні. Сотні християн і багато священиків було вбито, а 593 з них заслано до Сибіру. Замість них прислали московських «батюшок», чиновників-наглядачів у рясах.

1847 р. Розгром Кирило-Мефодіївського товариства і наказ цензорам суворо стежити за українськими письменниками, «не давая перевеса любви к родине над любовью к отечеству».

1847—1857 рр. Десятирічна солдатська каторга із «забороною малювати і писати» геніального поета, маляра й мислителя Тараса Шевченка. А ось що написав про Тараса Шевченка «неістовий» «революційний демократ», В. Белінський у грудні 1847 р.: «Здравый смысл в Шевченке должен видеть осла, дурака и подлеца... Этот хохлацкий радикал написал два пасквиля — один на государя императора, другой — на государыню императрицу...».

1853 р. Покалічено видання «Літопису» Граб'янки.

1859 р. Міністерством віросповідань та наук Австро-Угорщини в Східній Галичині та Буковині українську абетку замінено латинською.

1862 р. Закриття на Наддніпрянщині безплатних недільних українських шкіл для дорослих. Припинено видання українського літературного та науково-політичного журналу «Основа».

1863 р. Циркуляр міністра внутрішніх справ Російської імперії П. Валуєва про заборону видання підручників, літератури та книг релігійного змісту українською мовою, якої «не было, нет и быть не может».

1864 р. Прийняття в Росії Статуту про початкову школу, за яким навчання має провадитись виключно російською мовою. Після судової реформи 1864 р. до Москви було вивезено з території України тисячі пудів архівних матеріалів. Згідно з обіжником Міністерства юстиції від 3 грудня 1866 р. туди потрапила велика кількість документів ліквідованих установ із Волинської, Київської, Катеринославської, Подільської, Херсонської та Чернігівської губерній.

1869 р. Запровадження польської мови як офіційної в закладах освіти й адміністрації

Східної Галичини. Закон, згідно з яким чиновникам усіх відомств у Російській імперії призначалася значна доплата за русифікацію.

1870 р. Роз'яснення міністра освіти Росії Д. Толстого про те, що «кінцевою метою освіти всіх іногородців, незаперечно повинно бути зросійщення».

1874 р. В Росії запроваджено статут про початкові народні школи, в якому підтверджено, що навчання має провадитись лише російською мовою.

1876 р. Імператор Олександр II видав Емський указ про заборону ввозити до Росії будь-які книжки і брошури, написані «малоросійським нарiччям», друкувати оригінальні твори та переклади українською мовою, влаштовувати сценічні вистави, друкувати українські тексти до нот і виконувати українськомовні музичні твори. Указ про зобов'язання «прийняти як загальне правило», щоб в Україні призначалися вчителі-московити, а українців спроваджувати на учительську роботу в Петербурзькому, Казанському й Оренбурзькому округах. Це «загальне правило» по суті діяло і за радянської влади – аж до проголошення Україною незалежності в 1991 р. Як наслідок, за понад 100 років з України у такий спосіб було виселено кілька мільйонів української інтелігенції, а в Україну «відряджено» стільки ж росіян.

1876—1880 рр. Українських учених та педагогів М. Драгоманова, П. Житецького та багатьох інших звільнили з роботи за наукові праці з українознавства, а П. Лободоцького — лише за переклад одного речення з Євангелія українською мовою.

«Немедленно выслать из края Драгоманова и Чубинского как неисправных і положительно вредных в крае агитаторов... с воспрещеннем въезда в Южн. губ. и столицы, под секретное наблюдение».

1881 р. Заборона викладання у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою.

1884 р. Заборона Олександром III українських театральних вистав у всіх „малоросійських губерніях”.

1888 р. Указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення українськими іменами.

1889 р. У Києві на археологічному з'їзді дозволено читати реферати всіма мовами, крім українською.

1892 р. Заборона перекладати книжки українською мовою з російської.

1895 р. Заборона головного управління в справах друку видавати українські книжки для дітей.

1896 р. Б. Грінченко в одному з часописів писав: «Українські національні згадки,

українську історію викинено з читанок шкільних... А замість історії вкраїнської скрізь історія московська викладається так, мов би вона нашому чоловікові рідна. Та ще й яка історія! Що стукнеш, то скрізь хвали та гімни земним божкам: Павлові, Миколі, Катерині, Петрові: хвали Суворовим, Корниловим, Скобелевим і всій російській солдатчині! Тут усякі „подвиги” рабської вірности».

1900 р. і наступні роки. Цензура вилучає з текстів такі слова, як «ко-зак», «москаль», «Україна», «український», «Січ», «Запоріжжя» та інші, які мають український національно-символічний зміст.

1903 р. На відкритті пам'ятника І. Котляревському у Полтаві заборонено промови українською мовою.

1905 р. Кабінет міністрів Росії відхилив прохання Київського та Харківського університетів скасувати заборони щодо української мови. Ректор Київського університету відмовив 1400 студентам у відкритті чотирьох кафедр українознавства з українською мовою викладання, заявивши, що університет — це «загальнодержавна інституція», і в його стінах не може бути жодної мови, крім російської.

1905 — 1912 рр. Міністерство освіти Російської імперії закрило 12 приватних гімназій, звільнило 32 директорів та 972 учителів, 822 учителів «перевело» до інших шкіл за намагання запровадити у викладанні українознавчу тематику.

1906 і 1907 рр. Закриття «Просвіти» в Одесі та Миколаєві.

1908 р. Через чотири роки після визнання Російською академією наук української мови такою «мовою» Сенат оголошує україномовну культурну й освітню діяльність шкідливою для імперії.

1910 р. Закриття за наказом уряду Столипіна всіх українських культурних товариств, видавництв, заборона читати лекції українською мовою, створювати будь-які неросійські клуби.

1910, 1911, 1914 рр. Закриття «Просвіти» у Києві, Чернігові, Катеринославі (Січеславі).

1911 р. Постанова VII дворянського з'їзду в Москві про російськомовну освіту й неприпустимість вживання інших мов у навчальних закладах Росії.

1914 р. Заборона відзначати 100-літній ювілей Тараса Шевченка; Указ Миколи II про заборону всієї української преси (у зв'язку з початком війни).

1914 – 1916 рр. Кампанія русифікації в окупованій Східній Галичині, заборона українського друку, освіти, Церкви.

1914 р. Доповідна записка полтавського губернатора фон Баговута міністрові внутрішніх справ Російської імперії, яка дає найповніше уявлення про ставлення

імперської влади до української проблеми в Україні. Ці настанови діяли за царів, генеральних секретарів і фактично не втратили сили й по сьогодні, за наявністю «незалежної» України. До 1917 р. всім чиновникам в Україні платили 50% надбавки до заробітної платні за «обрусение края».

ЗАМЕТКА

о докладе полтавского губернатора фон Багговута

Министру внутренних дел о мерах против украинского народа.

Привлекать на должности учителей по возможности только великороссов.

На должности инспекторов и директоров народных училищ назначать исключительно великороссов.

Всякого учителя, проявляющего склонность к украинскому, немедленно устранять.

Составить правдивую историю малорусского народа, в которой разъяснить, что «Украина» — это «окраина» государства в былые времена.

Установить обязательные экскурсии учащихся всех учебных заведений в Москву, Нижний Новгород и другие исторические местности, но не в Киев.

Совершенно не допускать общеобразовательных курсов для учащихся.

Обратить особое внимание на сельское духовенство и его политические убеждения. Благочинных назначать с особым разбором. Во главе епархий ставить архиереев исключительно великороссов, притом твердых и энергичных. Оказать самое крутое давление на тех из священников, которые заражены украинофильством. Епархиальных наблюдателей за школами назначать исключительно из великороссов.

Обратить особое внимание на семинарии и ставить во главе их ректорами исключительно великороссов, удаляя других. Учебный персонал должен быть исключительно из великороссов. За семинарии нужно взяться и искоренить гнездящийся в них дух украинства.

Необходимо субсидировать некоторые газеты в Киеве, Харькове, Полтаве, Екатеринославе и т.д. с целью борьбы против украинцев. В газетах доказывать тождество великороссов с украинцами и объяснить, что малорусский язык образовался путем полонизации в прежние времена русского языка. Разъяснить, что «украина» — означает окраину Польши и России и что никогда украинского народа не было. Доказывать необходимость великорусского языка как общегосударственного и литературного и что малорусский, как простонародный, не имеет ни литературы, ни будущности.

Всеми способами искоренять употребление названий «украина», «украинский».

Стараться, чтобы евреи не примкнули к украинскому движению, выселять их из сельских местностей, не образовывать новых местечек и мешать экономическому росту еврейства.

Вообще не допускать на разные должности людей, которые когда-либо хотя бы в отдаленном прошлом имели соприкосновение с украинским элементом.

1916 р. Закриття колоніальною владою «Просвіти» в Кам'янець-Подільському.

1918 р. Звіряча розправа московсько-більшовицьких військ з 300 українськими героями — київськими гімназистами та студентами, що під Крутами стали на захист своєї вітчизни України. Майже всі юнаки полягли героїською смертю на полі бою, а захоплених у полон розстріляли. Перед розстрілом гімназист Григорій Пипський почав співати

«Ще не вмерла України...», а за ним і всі приречені на смерть.

26 січня 1918 р. Захопивши Київ, московсько-більшовицькі інтервенти за кілька днів розстріляли 5 тис. осіб, які розмовляли українською мовою, носили український національний одяг або у кого в хаті висів портрет Т. Шевченка...

За час перебування в Києві більшовики не тільки зруйнували багато будинків, але також знищили безцінні культурні, мистецькі, архітектурні та інші надбання й вимордували тисячі ні в чому невинних людей.

1919 р. Після завоювання України більшовиками — знищення національно свідомої частини населення та заборона всіх українських літературних, драматичних та усних творів, серед яких лише українських народних пісень — 300 тис. Ліквідація поляками Західно-Української Народної Республіки.

1921—1930 рр. Московські окупанти та промосковські шовіністичні сили в Україні чинять шалений опір відродженню української мови та українських культурних традицій, яке пустило глибоке коріння в роки Української національної революції. «Зачем возродят допетровскую эпоху, зачем гальванизировать украинский язык, который покрылся уже прахом», повчав у Запоріжжі російський письменник Ф. Гладков. «Признання української мови як урядової могло би означати панування української буржуазії та куркульства», — писав голова «українського» уряду Х. Раковський.

1922 р. Ліквідація «Просвіти» на Кубані, в Зеленому Клину та в інших місцях проживання українців в СРСР поза Україною. Голова ВЧК Ф. Дзержинський наказує виловити українських дітей-сиріт і знищити. Баржі з сиротами потоплено у Чорному морі. Проголошення частиною керівництва ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У «теорії» боротьби в Україні двох культур — міської (російської) та селянської (української), в якій повинна перемогти перша.

1922—1934 рр. Хвиля насильства проти неповторного і яскравого явища української та світової культури – кобзарства. Українські національні музичні інструменти — кобзу, бандуру та ліру – оголошують націоналістичними і знищують. Натомість в Україну завозять десятки тисяч примітивних («общепонятних») балалайок та гармошок. Кобзарі оголошуються жебраками і жорстоко переслідуються. «Багато кобзарів тоді пропало, – свідчив харківський кобзар Анатолій Парфиненко. — Кого ловили на базарі, кого — на помешканні. Де б вони не з'явилися, їх забирали». Щоб спотворити пам'ять та роль кобзарства, комуністи створюють капели бан-дуристів, які виконують пісні на замовлення та під контролем НКВС, а керівництво ними передається в руки чужинців. Так, Київську капелу очолюють спочатку росіянин Михайлов, а згодом Аронський та Берман, штатні агенти НКВС.

1924 р. Закон Польської республіки про обмеження вживання української мови в адміністративних органах, суді, освіті на підвладних полях-кам західно- українських землях.

Закон Румунського королівства про зобов'язання всіх «румунів», котрі «загубили матірню мову», давати освіту дітям лише в румунських школах.

1925 р. Остаточне закриття українського «таємного» університету в Львові.

1926 р. Лист Сталіна “Тов. Кагановичу та іншим членам ПБ ЦК КП(б)У” з санкцією на боротьбу проти «національного ухилу», початок переслідування діячів «українізації».

1929 р. Арешти українських науковців та духовенства, заміна їх російськомовними діячами.

1929—1930 рр. Арешти визначних діячів української науки, куль-тури, освіти, Церкви, харківський судовий процес над ними (процес «Спілки Визволення України»). На допиті одного з арештованих, В. Дурдуківського слідчий Соломон Брук сказав: «Нам надо украинскую интеллигенцию поставитъ на колени, это наша задача. Кого не поставим — перестреляем». У ці роки на території УСРР було заарештовано (і здебільшого розстріляно або відправлено на довгострокову каторгу в концтабори) понад 120 тис. українців, головним чином інтелігенції. До звільнення і реабілітації дожили з них одиниці.

1930—1937 рр. Ліквідовано українські школи, середні спеціальні та вищі навчальні заклади та факультети, закрито газети та видавництва поза межами України – на Кубані, в Сибіру, на Далекому Сході та інших землях, за-селених переважно українцями.

Постановление ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР о хлебозаготовках на Украине, Северном Кавказе и Западной области от 14 декабря 1932 г.:

„7... .а) выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Сев.Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей ...и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях

малоземелья на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посеы, строения, инвентарь и скот выселяемых... д) немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство советских и кооперативных органов «украинизированных» районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык..., срочно проверить и улучшить состав работников школ в «украинизированных» районах».

1932—1933 рр. Сплановано і здійснено за мовчазною згодою «світового співтовариства» акцію ліквідації українського народу. Свідоме знищення більшовицьким режимом українських се-лян організацію голодомору. Централізоване переселення росіян у вимерлі села України. В Україні, яка володіє 40% світового чор-нозему, умертвлено голодом до 10 мільйонів носіїв української мови, і саме се-лян, щоб зберегти зрусіфіковане міське населення.

1933 р. Скасування в Румунії міністерського розпорядження від 31 грудня 1929 р., котрим дозволялося кілька годин української мови на тиждень у школах з більшістю учнів-українців.

Телеграма Сталіна про припинення українізації і знищення більшості українських письменників. З українського правопису вилучено літеру «Г».

1933—1941 рр. Тотальне знищення та арешт 80% української інтелігенції російською окупаційною владою: інженерів, науковців, письменників, лікарів, вчителів тощо. До 1938 р. друкувалося 259 українських письменників, після 1938 р. — лише 36. З 223 зниклих письменників лише семеро померли своєю смертю. Решту розстріляно, запроторено до кінця-борів або іншими репресивними заходами вилучено з літератури. Таких масових убивств, як у 30-х роках в Україні, історія ще не знала. Кагановичі, постишеви, хатаєвичі, бруки мільйонами вбивали україн-ців лише за те, що вони були українцями. Це був геноцид, організований і здійснюваний комуністами, які в 1917 р. захопили владу в Російській ім-перії. Україну було перетворено на суцільний концтабір.

1934 р. Спеціальне розпорядження міністерства виховання Румунії про звільнення з роботи «за вороже ставлення до держави і румунського народу» всіх українських учителів, які вимагали повернення до школи української мови.

30 роки й пізніше: Заборона писати українські, національні за змістом, мистецькі та художні твори, досліджувати і вивчати справ-жню історію України, згадувати про голодомори. Історія і вся україн-ська культура зобов'язані були звеличувати СРСР, загарб-ницьку політику і жорстокість комуністів, керува-тися фальшивою імперською концепцією «єдності трьох братніх слов'янських народів»: розглядати росіян, як «старшого брата». Істориків, письменників, діячів культури радянська влада жорстоко переслідувала, їхні твори заборонялись або знищувались. Так, було спалено наклад книги «Хортиця в героїці і легендах», а автора М. Киценка звільнено з посади. Зазнали утисків і гонінь історики М. Брайчевський, Я. Дашкевич, поет В. Сосюра, композитор К. Данькевич, письменник та кінорежисер О. Довженко і багато інших. На-саджувана

система освіти та виховання була спрямована на те, щоб українцям прищеплювати відчуття меншовартості, відразу до борців за визволення України від окупантів, зневагу до українських національних героїв, зокрема І. Мазепи, С. Петлюри, Є. Коновальця. Імена визначних наших діячів науки, культури, церкви (М. Грушевський, І. Пулюй, С. Єфремов, В. Винниченко, Г. Хоткевич, І. Багряний, О. Ольжич, А. Шептицький та багато інших) замовчувались, або якщо згадувались, то в негативно-му висвітленні.

1937 р., листопад. На відзначення 20-річчя приходу комуністів до влади на Соловках було розстріляно понад тисячу діячів української культури .

1938 р. Постанова РНК і ЦК ВКП(б) «Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей».

1939 р. Перепис населення Кубані показав, що внаслідок голодомору, арештів і примусового виселення кількість українців там з 61,5% у 1926 р. зменшилася до 4%. Після «визволення» Західної України — закриття багатьох українських і відкриття російських шкіл.

1946 р. Постанова Ради Міністрів СРСР «Про затвердження українського правопису, наближеного до російського». Постанова ЦК ВКП(б) про «український буржуазний націоналізм», унаслідок якої кілька тисяч представників української інтелігенції заслано до концтаборів («Ждановщина»). Гоніння на журнали «Україна», «Радянський Львів», «Дніпро», «Барвінок», «Перець». Головного редактора журналу «Україна» Ю. Яновського звільнено з роботи.

1947 р. У Польщі операція «Вісла»: розселення частини українців з етнічних українських земель «урозсип» між поляками у західних районах країни задля при скорення їхньої колонізації.

Депортація в Сибір населення Західної України. Вивезення загалу українців до Сибіру не було здійснено тільки через нестачу вагонів. «Чистка» серед діячів української культури з обвинуванням їх у націоналізмі новопризначеним з Москви секретарем ЦК КП(б)У Л. Кагановичем. Арешт неповнолітнього (15 р.) сина командувача УПА генерала Шухевича — Юрія Шухевича. Видано таємну інструкцію (на 157 сторінках) про вилучення з книгозбірень та списання в макулатуру 3600 назв книжок, автори яких були названі українськими буржуазними націоналістами, ворогами народу. П'ятий параграф інструкції застерігав: «Особи, що загублять цей зведений список, підлягають притягненню до судової відповідальності».

1949 р. XXVI з'їзд КП(б)У вкотре засуджує український буржуазний націоналізм, погрожує українським діячам науки та культури, які ще залишилися на волі, вимагає від них таврувати «гнилу культуру буржуазного Заходу» й вихвалити «передову культуру» СРСР.

1951 р. Викриття газетою «Правда» — центральним органом ЦК ВКП(б), «націоналістичних ухилів» в українській літературі (вірш В. Сосюри «Любіть Україну»,

лібретто опери «Богдан Хмельницький» і т.д.). Студенти Харківського університету відмовилися складати іспити російською мовою. Тоді 800 з них було репресовано, а 33 студентів на закритому засіданні суду було засуджено до смертної кари! І РОЗСТРІЛЯНО.

24 грудня 1958 р. Верховна Рада СРСР прийняла закон, згідно з яким питання про те, вивчати чи не вивчати рідну мову в національних школах мають вирішувати батьки та самі учні. Останніх настійливо спонукували розв'язувати це питання з погляду так званої практичної доцільності (мовляв, для чого «перевантажувати» себе).

1958 р. Постанова Пленуму ЦК КПРС про перехід частини українських шкіл на російську мову викладання. Відповідну постанову прийняла і Верховна Рада УСРР.

1960—1980 рр. Масове закриття українських шкіл у Польщі та Румунії.

1960 р. Колоніальна адміністрація під назвою «ЦК компартії України» вимагає від комуністів виховувати українців «у дусі любові й глибокої поваги до великого російського народу» і в ненависті до свого, українського – «вести непримиренну боротьбу проти націо-налізму..., особливо українського буржуазного націоналізму».

1961 р. XXII з'їзд ЦК КПРС проголосив політику «еліття націй», що по суті означало тотальне зросійщення народів СРСР. («Слід з усією більшовицькою непримиренністю викорінювати навіть найменші прояви націоналістичних пережитків», тобто звичаї, мову, культуру поневолених народів).

1962 р. Репресії проти захисників української мови. ЦК компартії

України зобов'язує комуністів та місцеву адміністрацію «рішуче виступати проти консервативних традицій і звичаїв, проти будь-яких пережитків буржуазного націоналізму», найшкідливішими з яких, на думку влади, було знання рідної мови, потяг до ви-вчення своєї історії та культури.

1964 р. Агент КДБ пересипає фосфором і спалює частину приміщення Центральної Наукової Бібліотеки у Києві. На прилеглий території зазда-легідь була відключена вода, а пожежники приїхали лише через 4 години після підпалу. Вогонь знищив понад 600 тис. томів цінних українських архівних документів.

1965 р. Хвиля політичних процесів проти «українських інакодумців (Б. та М. Горині, О. Заливаха, В. Мороз, М. Оса-дчий, А. Шевчук та ін.). У Харкові за протести проти закриття українських шкіл заарештовано А. Здорового.

1969 – 1979 рр. Серія загадкових пожеж у відділах україністики в бібліотеках Академії наук, музею «Софія Київська», у книгосховищі Видубицького монастиря у Києві, медичного інституту в Тернополі, Успенської церкви та Му-зею українського мистецтва у Львові. Аналогічні «загадкові» пожежі в цей час сталися у національних бібліотеках інших республік СРСР (Тарту, Са-марканд, Ашхабад), але не в Росії.

1970 р. Суд над авторами «Листа творчої молоді Дніпропетровсь-ка» з протестом проти російщення української культури. Наказ Міністерства освіти СРСР про написання і захист дисертацій лише російською мовою. Затвердження тільки в Москві. Ситуація нерідко доходила до абсурду: російською мовою мусили виконуватися та захи-щатися навіть дисертації з питань української мови та літератури.

1972 р. Заборона партійними органами відзначати ювілей музею І. Котляревського в Полтаві. «За недостатню боротьбу з націоналістичними проявами» усунуто від партійного керівництва першого секретаря ЦК КПУ

П. Шелеста (критика партійними цензорами його книжки під назвою «Україна наша радянсь-ка», в якій прославлялося запорозьке козацтво), звільнено з Вищої партій-ної школи при ЦК КПУ 34 викладачів разом з її директором, заборонено книги майже сотні авторів, звільнено чверть секретарів з ідеологічних питань на всіх партійних рівнях, піддано чищенню низку наукових установ, а також Київський та Львівський університети. У Харкові знесено хату, де жив видатний український філософ і просвітник Г. Сковорода, та почато знищення цвинтаря, де було поховано багато визначних діячів української науки та культури.

1972—1974 рр. Політичні репресивні процеси проти українських дисидентів, зокрема проти Чортківської групи В. Мармуса та Ст. Сапеляка (сім осіб засуджено), Харківської групи (засуджено дев'ять осіб, з них А. Здорового — сім років, І. Кравціва — п'ять років).

Загалом заарештовано було за два роки кілька тисяч осіб. Заарештовані, яких не засудили, були звільнені з роботи або по-нижені у посадах. У ці роки були засуджені: Є. Сверстюк, І. Світличний, І. Дзюба, В. Стус, Ігор та Ірина Калинці, Н. Світлична, В. Чорновіл, С. Шабатура, О. Мешко, О. Попович, І. Кандиба, Л. Лук'яненко, В. Романюк, І. Гель, повторно Ю. Шухевич і т.д.

1973 р. Заборона відзначати ювілей твору І. Котляревського «Енеїда».

1974 р. Постанова ЦК КПРС «Про підготовку до 50-річчя створення

СРСР», де вперше проголошуються створення «нової історичної спільноти — радянського народу», офіційний курс на денаціоналізацію.

1975 р. Нова цензура «Кобзаря» Тараса Шевченка.

1978 р. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» (т. зв. «Брежнєвський циркуляр»).

1978 р., січень. На Чернечій (Тарасовій) горі у Каневі спалив себе Олекса Гірник (з Калуша) на знак протесту проти русифікації України.

1979 р. Ташкентська конференція «Російська мова — мова дружби і співпраці народів СРСР», накреслила нові заходи щодо російщення неросійських народів. Зокрема, «рекомендувалося» ширше впроваджувати російську мову в дошкільні заклади (як наслідок — українські дитячі садки практично зникли), російською мовою провадити позакласну й позашкільну роботу, «сприяти» тому, щоб студенти писали по-російському свої реферати, доповіді, курсові та дипломні праці, а також звіти про виробничу й педагогічну практику. Так само «рекомендувалося», щоб у тих ВНЗ, де національна мова ще якимось функціонувала (наприклад, у Західній Україні), російською, починаючи з 2—3-х курсів, читалися суспільні, загальноосвітні та спеціальні дисципліни. Показово, що для контролю виконання цієї «реко-мендації» Міністерство вищої та середньої спеціальної освіти УРСР запро-вадило навіть спеціальну форму звітності, що зобов'язувала ректорів регулярно подавати Міністерству «перелік спеціальних дисциплін, які викла-даються російською мовою» на кожному з факультетів керованого ними навчального закладу.

1979 р. Під Львовом вбито композитора-співака Володимира Івасюка, пісні якого мали виразно український національний колорит. Досі цей злочин не розкрито.

1983 р. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про додаткові заходи з поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік» (так званий «Андроповський указ»).

1984 р. Наказ Міністерства культури СРСР про переведення діловодства в усіх музеях Радянського Союзу на російську мову. Початок в УРСР виплат підвищеної на 15% зарплатні вчи-телям російської мови (порівняно з учителями української мови).

1984—1985 рр. У концтаборах було замордовано Юрія Литвина, Ва-лерія Марченка, Василя Стуса, Олексу Тихого.

1989 р. Постанова ЦК КПРС про «законодавче закріплення російсь-кої мови як загальнодержавної».

1990 р. Прийняття Верховною Радою СРСР Закону про мови народів СРСР, де російській мові надавався статус офіційної.

1993—1995 рр. Посилення антиукраїнського терору в освіті, куль-турі, засобах інформації. Вбито кілька десятків активістів національних українських партій та організацій у різних містах України, зокрема голову секретаріату Руху Михайла Бойчишина, спалено хату-музей Тараса Шевченка. Жодного злочинця по цих справах не було засуджено і навіть не заарештовано.

1994 р. Намагання надати російській мові статус офіційної в незалежній, вільній, суверенній, самостійній Україні. Заява Президента України Л. Кучми про його намір внести поправки до чинного законодавства з метою надання російської мові статусу державної.

Як наслідок — призупинення відновлення українських шкіл, переве-дення частини

українських класів та шкіл на російську мову навчання.

1995 р. Міністерство національностей України розробило напівтаємний «Проект державної програми... розвитку російської куль-тури в Україні до 2000 року», в якій одна з „національних меншин” отримувала більші права, ніж українці. Алмати (Казахстан) – спільний науковий простір (тобто російський) для СНД.

1995 р. травень. У Харкові керована С. Кушнарським місцева влада відкри-ла пам'ятник україно жеру маршалові Г. Жукову, який у кінці війни підписав наказ про виселення з України всіх українців.

18 липня 1995 р. Неспровоковане звіряче побиття українців у Києві (кілька душ загинуло, десятки покалічено) під час похоронної процесії святійшого Патріарха Київського і Всієї України Володимира (Романюка). Озброєні омонівці кидалися на беззбройних людей з криками «бей хохлов!», топтали і шматували державні прапори. До відпові-дальності нікого не було притягнуто.

12 вересня 1995 р. Заборона української організації УНА-УНСО без суду. Озброєні Москвою козаки та антиукраїнські організації, які відкрито домагаються ліквідації Державної Незалежності Руси-України, владою не забороняються.

Почато видання паспортів, написаних українською та російською мовами. З метою деморалізації та духовного виродження населення, особливо молоді, влада дозволяє розповсюджувати тисячі книг, демонструвати сотні кінострічок, які проповідують і насаджують порнографію, ненависть, насильство. Немов би виконуючи ре-комендації Полтавського губернатора фон Баговута, Росія завалює Україну шовіністичними газетами, які продаються за безцінь; прямо або че-рез підставних осіб фінансуються російськомовні газети, радіо й телебачення в Україні, які не приховують своєї протиукраїнської спрямованості за поту-рання всіх урядів та президентів «незалежної» України.

1996 р., січень «Велике беззаконня діється у Харкові... Таємно збирають підписи під «референдумом» про новий Радянсь-кий Союз та про те, щоб Україну туди залигати. Ця «діяльність» ведеться старими комуністами-маразматиками... Хто відмовляється давати підпис, вони погрожують і лають, кажуть: “всё равно Россия завоюет Украину, і ми перебъём хохлов по одному”».

1996 р. Подальша криміналізація правоохоронних органів.

1998—2001р.р. У зв'язку з інформаційною революцією 90-х років російщення України відбувається ще інтенсивнішими методами, ніж за часів Валуєвщини. Інформаційний простір України майже повністю зрусифікований. Неукраїнська, а часом антиукраїнська політика урядів України призвела до того, що державну мову з української преси витіснила мова сусідньої країни, і співвідношення між україномов-ною та російськомовною пресою складає 1:10. Зате Україна посідає перше міс-це (!) у світі за рівнем оподаткування власної книги — 28%.

Унікальне за своїм цинізмом явище світового масштабу — нищення української мови! Тим часом прогресивний світ зовсім інакше дивиться на це. Так, у Франції за допомогою комп'ютеризації було встановлено, що українська мова є однією з найстаріших слов'янських мов і однією з найкращих світових. Мудра Японія, яка після Другої світової війни, будучи переможеною, всі зусилля й фонди надала освіті і за кілька десятиріч стала однією з найрозвиненіших держав. Довідавшись про таку вагомість української мови для розвитку світової культури, Японія запровадила її вивчення в Токійському університеті.

Ніна Вірченко доктор фізико-математичних наук, професор НТУУ "КПІ", академік АН ВШ України, засл. працівник освіти України

[Нова просвіта](#)